

Vnútoraná motivácia a motivácia k tvorivosti ako charakteristiky nadania

Kludia Danišková

Katedra psychológie FF KU v Ružomberku, Hrabovská cesta 1, 034 31 Ružomberok
daniskova@fphil.ku.sk

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá aspektmi motivácie vo vzťahu k špecifickému druhu pohybového a výtvarného nadania. Sledovalo sa, či má nadanie (výtvarné a pohybové) vplyv na vnútornú motiváciu a na motiváciu k tvorivosti. Výberový súbor tvorilo 146 účastníkov, 57 mužského pohlavia a 89 ženského pohlavia. Výsledky ukázali, že výtvarne nadaní sú vnútorne motivovanejší ako bežná populácia aj ako pohybovo nadaní. Výtvarne ani pohybové nadanie sa neprejavilo v zvýšenej motivácii k tvorivosti, čo môže byť spôsobené málo podnetným školským prostredím. Zo zistení možno usudzovať, že je potrebné zvyšovať motiváciu k tvorivosti nielen u nadanej populácie ale aj u bežnej populácie študentov.

Kľúčové slová: vnútorná motivácia, motivácia k tvorivosti, pohybovo nadaní, výtvarne nadaní.

Úvod

Prevažná väčšina doteraz publikovaných príspevkov o motivácii nadaných sa zhoduje v tom, že nadané deti vykazujú vysokú vnútornú motiváciu oblasti, v ktorej sú nadaní a sú takmer posadnutí v miere svojej energie, ktorú do činnosti vkladajú (napr. Winner, 2000; Amabile, 1996). Často je ťažké tieto deti odtrhnúť od aktivity, či už od hudobného nástroja, počítača, skicára, matematickej knihy alebo športovej činnosti. Tieto deti prejavujú zvýšený záujem o oblasť, v ktorej vykazujú vysoký stupeň schopností, a dokážu sa tak intenzívne zamerať na svoju činnosť (hranie, počítanie, kreslenie, tancovanie, atď.), že strácajú schopnosť vnímať svet naokolo. Hudobne nadané deti dobrovoľne trávajú hodiny hraním na hudobný nástroj, umelecky nadané deti kreslia všade tam, kde len môžu, deti nadané na matematiku s nadšením riešia matematické úlohy a vymýšľajú nové, pohybovo nadané deti sú obrazne aj fakticky stále v pohybe. Práve je táto vnútorná hnacia sila považovaná za súčasť ich nadania.

O vnútornej motivácii hovoríme vtedy, keď človek vykoná určitú činnosť len kvôli nej samej, bez toho aby očakával akýkoľvek vonkajší podnet, ocenenie, pochvalu alebo inú odmenu. Potom je jeho správanie obvykle spontánnejšie, pružnejšie a tvorivejšie. Naproti tomu pri vonkajšej motivácii býva daná činnosť vykonávaná pod určitým tlakom, môže byť sprevádzaná napätím, viesť k neistote a pocitom úzkosti. Správanie motivované vonkajšími motivačnými činiteľmi je vo svojej podstate inštrumentálne – je nástrojom na dosiahnutie nejakých vonkajších motivačných činiteľov napr. odmeny alebo vyhnutia sa trestu.

Stanovisko, ktoré je dnes široko akceptované, naznačuje, že tvorivosť je založená na vnútornej motivácii, na želaniach vykonávať určitú činnosť kvôli nej samotnej a nie kvôli získaniu rôznych odmien. Prvé teórie pripisujúce silu motivácie k tvorivosti vychádzali predovšetkým z psychodynamickej tradície. Väčšina týchto teórií vysvetľuje tvorivé správanie ako redukciu tenzie, spôsobenej inými, neakceptovateľnými túžbami. Iná línia teoretických a empirických prác vyrástla z presvedčenia, že tvorivosť je motivovaná potešením a spokojnosťou osoby, ktorá sa zapojila do tvorivej činnosti, a že tvorivosť sa môže vyskytovať len pri absencii externej regulácie. Prvým z týchto teoretikov bol Carl Rogers, ktorý veril, že tvorivosť je motivovaná sebaaktivačnými tendenciami ľudí. Zapálenie sa pre vec takisto považoval za významnú časť tvorivosti Torrance (2000, in Dunn, 2000), ktorý považuje cvičenie tvorivých síl tvorivých jednotlivcov samo o sebe za tú najdôležitejšiu odmenu. R. J. Sternberg (1999) uvádza Crutchfieldov výskum, v ktorom sa zdôrazňuje, že vnútorná motivácia nie je charakterizovaná zameraním sa na tvorivosť ako na konečné štádium alebo potrebu sebavyjadrenia. Je charakterizovaná skôr dychtivým zameraním sa na činnosť.

M. Csikszentmihalyi (1996) chápe vnútornú motiváciu ako osobnostnú charakteristiku, ktorá prispieva ku tvorivosti. Uvádza, že vysoký stupeň vnútornej motivácie, sprevádzaný relatívne nízkym stupňom vonkajšej motivácie, môže napomáhať tvorivému jednotlivcovi byť viac nezávislým. V skupine longitudinálnych štúdií ľudí od základnej školy až po dospelosť Torrance (2000, in Dunn, 2000) zistil, že ľudia, ktorí robili to, čo mali radi, boli tvorivejší vo svojom úsilí. T. M. Amabileová (1996) dodáva, že ľudia, ktorí pracujú v tvorivom prostredí (napr. profesionálni umelci), majú tendenciu byť vnútorne motivovanejší k svojej práci ako bežná populácia.

Motivácia k tvorivosti je aktívny postoj s úplným zahĺbením sa do činnosti, bez očakávania možnej odmeny za úspech tvorivého riešenia, pričom užitočné vonkajšie informácie o aktivite majú na tvorivý výkon pozitívny účinok. Vnútorná motivácia predstavuje vnútornú potrebu prejavíť svoje vlohы v akejkoľvek činnosti s cieľom zlepšiť ju, obohatiť, rozvinúť pre svoju ďalšiu sebarealizáciu a potešenie.

Výskumný problém

Výskumy dokazujú (napr. Gottfried, 1996), že nadaní sú poháňaní svojim vlastným záujmom o činnosť alebo oblasť, v ktorej sa prejavuje ich nadanie. Predpokladali sme teda, že výtvarne a pohybovo nadaní z nášho výskumného výberu budú motivovanejší k tvorivosti ako bežná populácia, a že sa ich nadanie prejaví v zvýšenej vnútornej motivácii.

Charakteristika súboru

Výskumný výber tvorilo 146 participantov, 57 mužského pohlavia a 89 ženského pohlavia. Výskumu sa zúčastnili študenti z Nitrianskeho a Bratislavského kraja. Študenti boli zastúpení z rôznych typov stredných (gymnázium, hotelová akadémia, športové gymnázium, tanečné konzervatórium a súkromná umelecká škola) a vysokých škôl (pedagogika, výtvarnej výchovy).

Tabuľka 1 Rozdelenie chlapcov a dievčat v skupine pohybovo a výtvarne nadaných študentov a v kontrolnej skupine

	Chlapci	Dievčatá	Spolu
Pohybovo nadaní	44	45	89
Výtvarne nadaní	7	17	24
Kontrolná skupina	6	27	33
Spolu	57	89	

Metódy zbierania údajov

Meranie parametrov motivácie prebiehalo počas októbra 2005 a mája 2006 v rámci projektu *Identifikácia pohybovej tvorivosti a vnútornej motivácie u pohybovo nadaných adolescentov* prostredníctvom dotazníkov. Na identifikovanie motivácie k tvorivosti sme použili skrátenú formu neštandardizovaného motivačného dotazníka Creative Motivation Scale of the Personal-Social Motivation Inventory PSMI-CMS (Torrance, 1971), ktorý pozostáva z 30 výrokov, s ktorými sa osoba identifikuje.

Vnútnú motiváciu sme merali dotazníkom vnútornej motivácie Intrinsic Motivation Inventory (IMI), ktorého autorom je R. M. Ryan (1982). Ide o multidimenzionálny prostriedok určený na posúdenie subjektívnej skúsenosti vzťahujúcej sa k cieľovej aktivite. IMI pozostáva zo šiestich subškál. V našom výskume sme si zvolili subškály s položkami zodpovedajúcimi cieľom výskumu: záujem/potešenie (posudzuje vnútnú motiváciu), uvedomenie si svojej schopnosti a šikovnosti pri vykonávaní danej aktivity (pozitívny prediktor vnútornej motivácie), pociťovanie tenzie a tlaku (negatívny prediktor vnútornej motivácie) a význam/užitočnosť (prežívanie danej aktivity ako užitočnej a hodnotnej pre samotných participantov). Každá subškála obsahuje položky vo forme deklaratívnej vety, ku ktorej sa mal participant vyjadriť vzhľadom na svoj súhlas, resp. nesúhlas. Mieru svojho súhlasu, resp. nesúhlasu označil výberom jedného bodu na poskytnutej škále.

Výsledky

Predpoklady, že nadaní študenti (výtvarne a pohybovo) budú vnútorne motivovanejší k činnosti a motivovanejší k tvorivosti ako bežná populácia študentov (kontrolná skupina), sme overovali Mann-Whitneyho U testom pre nezávislý výber a zistili sme významne rozdiely medzi skupinou výtvarne nadaných a bežnou skupinou študentov v subtestoch záujem ($U=52$; $p<,01$; $d=0,33$) a schopnosť ($U=38$; $p<,001$; $d=0,32$) a v celkovom skóre vnútornej motivácie ($U=37,5$; $p<,001$; $d=0,38$) v smere vyšších hodnôt v skupine výtvarne nadaných (tabuľka č. 1). Výtvarne nadaní študenti sú významne viac vnútorne motivovaní k činnosti ako bežná populácia študentov. Takisto prejavili významne vyšší záujem o vykonávanú činnosť (tvorenie pohybových odpovedí na zadanú tému) a cítili sa v nej byť významne viac zruční ako bežná populácia študentov.

Tabuľka č. 1 Porovnanie rozdielov v subtestoch vnútornej motivácie u výtvarne nadaných a v kontrolnej skupine.

SUBTESTY IMI	SKUPINA	N	Med	MR	U	p
Záujem	Výtvarne nadaní	24	39	21,53	52,000	<,01
	Kontrolná skupina	33	34	12,06		
Schopnosť	Výtvarne nadaní	24	24	22,47	38,000	<,001
	Kontrolná skupina	33	19	11,24		
Celkové skóre vnútornej motivácie	Výtvarne nadaní	24	92	22,50	37,500	<,001
	Kontrolná skupina	33	80	11,21		

Mann-Whitneyho U testom sme nezistili žiadny významný rozdiel medzi skupinou pohybovo nadaných a bežnou skupinou študentov v celkovom skóre vnútornej motivácie ani v žiadnom subteste dotazníka vnútornej motivácie IMI. Študenti zo skupiny pohybovo nadaných nie sú výrazne viac vnútorne motivovaní než bežná populácia študentov. Neprejavili výrazne vyšší záujem o tvorivé pohybové aktivity, necítili sa pri ich prejavovaní šikovní ani ju neprežívali výrazne viac ako užitočnú a hodnotnú. Vzhľadom na tematické zameranie aktivity (testu pohybovej tvorivosti – Danišková, 2006) sme implicitne predpokladali, že pohybovo nadaní budú dosahovať výrazne vyššie hodnoty v subtestoch IMI ako bežná skupina študentov. Výsledky však tento predpoklad nepotvrdili, čo možno považovať za prekvapujúce. Aj vzhľadom na skupinu výtvarne nadaných, ktorí paradoxne v pohybovej aktivite dosiahli výrazne vyššie hodnoty v dotazníku vnútornej motivácie ako bežní študenti.

Pozoruhodným tiež bolo, že sme nezistili žiadny významný rozdiel medzi skupinami nadaných (pohybovo a výtvarne) a kontrolnou skupinou v motivácií k tvorivosti. Výsledky Mann-Whitneyho U testu prezentujeme v nasledujúcich tabuľkách:

Tabuľka č. 2 Porovnanie rozdielov v motivácií k tvorivosti u pohybovo nadaných a v kontrolnej skupine

	SKUPINA	N	Med	MR	U	p
Motivácia k tvorivosti	Pohybovo nadaní	89	17	62,03	1421,500	,786
	Kontrolná skupina	33	16	60,08		

Tabuľka č. 3 Porovnanie rozdielov v motivácií k tvorivosti u výtvarne nadaných a v kontrolnej skupine

	SKUPINA	N	Med	MR	U	p
Motivácia k tvorivosti	Výtvarne nadaní	24	18,5	31,60	333,500	,311
	Kontrolná skupina	33	16	27,11		

Študenti zo skupiny pohybovo a aj výtvarne nadaných sa neprejavili v našom výskume ako výrazne viac motivovaní k tvorivosti než bežná populácia študentov. Výsledky použitého dotazníka motivácie k tvorivosti nepotvrdili predpoklad, že výtvarne a pohybovo nadaní študenti v ňom dosiahnu významne vyššie skóre ako bežná skupina študentov. Takisto sme nezistili žiadny významný rozdiel v motivácií k tvorivosti medzi skupinami pohybovo a výtvarne nadaných.

Diskusia a hodnotenie výsledkov

Mladí výtvarne nadaní študenti z nášho výskumného súboru sa prejavili ako viac vnútorne motivovaní ako bežná populácia študentov, čo korešponduje s výskumami A. E. Gottfrieda (1996), ktorý potvrdil, že nadaní majú významne vyššiu vnútornú motiváciu. R. J. Sternberg (1999) uvádza výskum podľa ktorého mladí nadaní ľudia na matematiku a vedy vykazujú vyšší stupeň vnútornej motivácie ako ich vrstovníci. Na základe našich zistení môžeme aj my vysloviť podobný názor. Je však nevyhnutné upozorniť na fakt, že dotazník vnútornej motivácie IMI bol predkladaný všetkým participantom po absolvovaní testu pohybovej tvorivosti (Danišková, 2006) a implicitne sa zameriaval na vnútornú motiváciu k tejto tvorivej aktivite.

Výsledky naznačujú, že výtvarne nadaní považovali túto aktivitu za výzvu a vložili od nej všetku svoju energiu. Hoci nie sú zvyknutí prejavovať sa pohybom, ukázali sa ako vnútorne motivovanejší k tejto tvorivej činnosti ako bežná populácia študentov. Podľa našich výsledkov sa zdá, že výtvarne nadaní považovali absolvovanie testu pohybovej tvorivosti za zaujímavejšie a zábavnejšie ako bežná populácia študentov, čo dokazujú výsledky zo subtestu záujem. Dokonca boli so svojim výkonom v tejto aktivite spokojnejší a cítili sa byť v nej zručnejší, v porovnaní s bežnou populáciou študentov ale aj pohybovo nadanými (Danišková, 2006), o čom svedčia výsledky zo subtestu schopnosť. Podľa R. M. Ryana (1982) sú vysoké hodnoty v týchto dvoch subtestoch pozitívnym prediktorom vnútornej motivácie. Naše zistenia podporuje takisto výskum Getzelsa a Csikszentmihalyiho (1976, in Piirto, 1998), ktorí konštatujú, že výtvarníci sú vnútorne motivovaní k tvorbe, ktorá podporuje ich rast, sebaopoznávanie a emocionálne vyjadrovanie.

Keďže sme vnútornú motiváciu v rámci nášho výskumného výberu zachytávali bezprostredne po testovaní pohybovej tvorivosti, nemôžeme sa vyjadrovať o všeobecnej vnútornej motivácii našich participantov ale o ich vnútornej motivácii ku konkrétnej pohybovej aktivite. Môžeme konštatovať, že výtvarne nadaní disponujú vo svojej podstate veľkou mierou energie, ako keby hnacou silou, sú poháňaní svojím vlastným nadaním, potrebou tvoriť a vynikať v akejkoľvek oblasti.

Predpokladali sme, že pohybovo nadaní budú vnútorne motivovanejší tvoriť pohybové asociácie a samotné pohyby vzhľadom na to, že doménou ich prejavu je pohyb. Predpokladali sme, že sa v takomto type aktivity budú cítiť prirodzenejšie. Výsledky však naznačujú, že v porovnaní s bežnou populáciou študentov, ale aj s výtvarne nadanými (Danišková, 2006), sa neprejavili ako vnútorne motivovanejší. Domnievame sa, že je to spôsobené nielen tým, že v škole nie sú príliš vedení k podobným tvorivým aktivitám, ale samotné aktivity spojené s pohybom nie sú pre nich natoľko atraktívne ako pre výtvarne nadaných.

T. M. Amabileová (1996) výskumom zistila, že výtvarníci sú motivovaní k tvorivosti, pričom ich motívom je sebaaktualizácia vyjadrená v umeleckých dielach. To, že sa človek prejavuje v určitej činnosti a dosahuje v nej úspechy, nezabezpečujú len jeho schopnosti, ale predovšetkým jeho záujmy, vôľa a motivácia. Preto sme predpokladali, že v oblasti svojho záujmu budú pohybovo a výtvarne nadaní študenti viac motivovaní k tvorivosti ako bežná populácia študentov. Výsledky nášho výskumu však tento predpoklad nepotvrdili.

Domnievame sa, že je to spôsobené nedostatočnými podnetmi v školskom prostredí, ktoré znižuje až utlmuje tvorivé myslenie študentov a tým zároveň aj motiváciu, ktorá vedie k tvorbe akéhokoľvek druhu. Dokázali to nielen výskumy T. M. Amabileovej a B. A. Henneseyho (1992), ale podobne V. Čavojová (2006) konštatuje, že škola dostatočne nepodporuje tvorivosť. Vychádza zo svojich výskumných zistení, pri ktorých zaznamenala, že predškoláci, ktorí absolvovali program rozvíjajúci tvorivosť, po vstupe do školy vykazovali pokles úrovne tvorivosti. V prostredí s rigidnými a

štruktúrovanými vyučovacími postupmi je prejavovanie tvorivosti výrazne zabrzdené. Takisto sa ich prejavená tvorivosť nevyskytuje v kontexte sebahodnotenia (tvorivosť motivovaná uspokojením sebeaktualizačných potrieb) ale v kontexte hodnotenia inými. Sú neustále vystavovaní prísnemu hodnoteniu pedagógov, čo aj T. M. Amabileová (1996) považuje za vonkajší tlak, ktorý vedie k útlmu celkovej tvorivosti.

Záver

Vnútoraná motivácia, zapálenie sa pre vec, zahľadanie sa do aktivity, bez vnímania okolitého sveta, venovanie sa aktivite bez ohľadu na čas a financie – to všetko sú atribúty, ktorými sa, podľa mnohých výskumov, vyznačujú nadaní ľudia. Vnútoraná motivácia má v ich živote nezastupiteľné miesto, je ich hnacím motorom a podporuje ich rast. Vnútoraná motivácia ako osobnostná charakteristika nadaných sa prejavila aj v rámci nášho výskumu a to konkrétne u výtvarne nadaných študentov. Náš výskum ukázal, že výtvarne nadaní sú podstatne aktívnejší, majú viac túžby po činnosti, dominuje u nich potreba tvoriť, vynikať, byť originálnymi. Vnútoraná motivácia má pre ich výkony veľký význam. Toto zistenie korešponduje s výsledkami výskumu Getzelsa a Csikszentmihalyiho (1976, in Piirto, 1998), že výtvarníci sú vnútorne motivovaní k tvorbe, ktorá podporuje ich sebaopoznávanie a emocionálne vyjadrovanie.

Fakt, že vnútoraná motivácia je hnacou silou v oblasti, v ktorej je jednotlivec nadaný, sa nám nepodarilo potvrdiť u pohybovo nadaných. To, že sa pohybovo nadaní neprejavili ako významne viac vnútorne motivovanejší, môže byť spôsobené charakterom samotnej aktivity, na ktorú sa vnútoraná motivácií v našom výskume vzťahovala. Produkovanie nových pohybových odpovedí, priestor pre divergentné myslenie a voľnosť v pohybovom prejave, ktorými sa aktivita vyznačovala, pravdepodobne nie sú pohybovo nadaným z nášho výskumného výberu vlastné. Nie sú k prejavu podobného typu na školách vedení, nie sú na tvorivé aktivity zvyknutí, čo korešponduje s nedostatkom vnútornej motivácie paradoxne k aktivite, ktorá sa týka oblasti ich nadania.

Motivácia k tvorivosti je najúčinnnejšia ak sa na intenzite vykonávanej práce podieľajú spolu vlastné nadšenie, túžba k sebaaktualizácii a sociálne prostredie. Nadaní jednotlivci, aby uspokojili svoju potrebu seberealizácie, sa snažia uplatniť svoje nadanie a tým ho zdokonaľovať, takže ňo možno uvažovať tiež o potrebe sebazdokonaľovania. Hlavnou pohnútkou k tvorivosti je teda tendencia nadaných aktualizovať sa, realizovať svoje dispozície. Aktualizácia zahŕňa otvorenosť k zážitku, skúsenosti, vnútorné zameranie hodnotenia, schopnosť hrať sa s prvkami (Amabile, 1999). Pohybovo a výtvarne nadaní v rámci nášho výskumného výberu však tieto tendencie neukázali. Pohybovo nadaní pravdepodobne nie sú zvyknutí na vlastné pohybové vyjadrovanie, pretože majú presne predostretú pohybovú štruktúru, ktorej sa musia pridržiavať a sú zvyknutí, že ich pohyby riadia iní (zväčšia pedagógovia, tréneri). Takisto sa neprejavili ani ako vnútorne motivovaní k tvorivej pohybovej aktivite. Nemajú vnútornú potrebu prejavovať sa v tom, čo je pre nich prirodzené, ak pritom majú prejavovať svoje tvorivé schopnosti. V škole nie sú často vedení k podobným tvorivým pohybovým aktivitám, skôr naopak, kopírujú zadané pohybové prvky a variácie, preto sa domnievame, že pre nich nebolo prirodzené samostatne sa prejavovať. Školské prostredie vytvára určité hranice, pričom prekročenie týchto hraníc sa označuje často za nesprávne alebo nevyhovujúce. Ak sú deti zvyknuté na podmienky, v ktorých nie sú motivované, len málokedy si dovoľia tieto hranice prekročiť.

Komplexne tak môžeme podporiť názory a zistenia viacerých autorov, že škola nielen inhibuje tvorivosť v jej prejavoch ale nevytvára ani priestor pre jej rozvíjanie a motivovanie. Dokonca ani na školách, kde sa pracuje s nadanými. Ak nie sú deti v škole dostatočne podporované, čo sa podľa našich zistení týka

takisto nadaných, často strácajú motiváciu a sú menej úspešní. Podľa E. Winnerovej (2000) ak rodičia a škola nútia cieľavedomé, motivované deti prispôbiť sa tým, že im zredukujú aktivity v oblasti ich nadania a presviedčajú ich, aby trávili voľný čas „bežnými“ aktivitami potláčajú tak v nich motiváciu.

Z uvedeného výskumu vyplývajú opodstatnené dôvody pre rozvíjanie motivácie k tvorivosti u pohybovo nadaných študentov. Je nespočetné množstvo spôsobov, ako im v tom možno pomôcť. Snáď najdôležitejšie je tanečne nadaných povzbudzovať k sebaujadreniu, k voľnému pohybovému prejavu bez kritiky a striktného vedenia. Prax ukazuje, že na rast športového majstrovstva nepostačí iba metodicky správne, odborné vedenie hráča. Ťažko môžeme od neho v stretnutí očakávať, že bude úspešne riešiť variabilné a zložité herné situácie, ak je počas tréningu trénerom iba „tvorený“. Odporúčame preto viesť športovo nadaných k objavovaniu nových variantov herných činností, nachádzaniu prekvapivých taktických postupov, k samostatnému rozhodovaniu. Oveľa viac však záleží na kompetenciách učiteľa alebo trénera ako na použitých metódach. Intenzívna motivačná sila charakteristická pre nadaných by mala byť podporovaná, kultivovaná a nie potláčaná a ničaná.

Literatúra

AMABILE, T. M. (1996). *Creativity in Context*. Colorado: Westview Press.

AMABILE, T. M., & HENNESEY, B. A. (1992). *The Motivation for Creativity in Children*. New York: Cambridge University Press.

CROPLEY, A. J. (1999). Definition of Creativity. In: *Encyclopedia of Creativity*, Vol. 1. London: Academic Press.

CSIKSZENTMIHALYI, M. (1996). *Creativity*. New York: HarperCollins Publisher.

ČAVOJOVÁ, V. (2006). Analýza tvorivosti detí v predškolskom veku a 3. ročníku ZŠ: Longitudinálna štúdia. In: *Psychológia a život – alebo ako je potrebná metanoia*. Zborník z konferencie Psychologické dny Bratislava 2005, Bratislava: SAV.

DANIŠKOVÁ, K. (2006). *Identifikácia pohybovej tvorivosti a vnútornej motivácie u pohybovo nadaných adolescentov*. Nepublikovaná dizertačná práca. Nitra: FSVaZ UKF.

DUNN, J. R. (2000). *Creativity: Interview with Dr. E. P. Torrance*. [online]. [cit. 2005- 09-05] Dostupný z WWW: <http://www.psychjournal.com/Interviews/November00_Torrance1.html>.

GOTTFRIED, A. E. (1996). *A Longitudinal Study of Academic Intrinsic Motivation in Intellectually Gifted Children* [online]. [cit. 2005- 12-15]. Dostupný z WWW: <<http://ehostvgw18.epnet.com/ehost.asp?key=204.179>>.

PIIRTO, J. (1998). *Understanding Those Who Create*. Scottsdale, AZ: Gifted Psychology press.

RYAN, R. M. (1982). *Intrinsic Motivation Inventory (IMI). Scale Description* [online]. [cit. 2005- 10-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.psych.rochester.edu/SDT/measures/intrins.html>>.

STERNBERG, R. J. (1999). *Handbook of Creativity*. New York: Cambridge University Press.

TORRANCE, E. P. (1971). *Technical Norms, Manual for the Short Form (Creative Motivation Scale) of the Personal – Social Motivation Inventory*. Athens, Ga.: Georgia Studies of Creative Behavior.

WINNER, E. (2000). The Origins and Ends of Giftedness. *American Psychologist*, 55, I., 159-169.